
BIJ DE AMSE POMP

Uitgave van de
Vereniging Oud-Lunteren
Verschijnt twee maal per jaar.
ISSN: 1384-9131

Redactie: J. Langeveld
H. van den Brink
G. van Harn
Druk: Drukkerij AMV

Bestuur:

J. F. H. van Ravenswaaij (Voorzitter)		
Van den Hamlaan 6	6741 DN Lunteren	Tel. 0318-485561
S. Feenstra (Secretaris)		
p.a. Dorpsstraat 55	6741 AB Lunteren	Tel. 06-57101259
C. F. den Boer (Penningmeester)		
p.a. Dorpsstraat 55	6741 AB Lunteren	Tel. 0318-486254
G. van Koesveld (Bestuurslid)		
Boslaan 52	6741 DK Lunteren	Tel. 0318-484497
Bestuurslid	Vacature	
L. E. Hazeleger (Bestuurslid)		
Oude Arnhemseweg 63	6741 EG Lunteren	Tel. 0318-483686
Ledenadministratie		
p.a. Dorpsstraat 55	6741 AB Lunteren	Tel. 0318-486254

Bankrekening IBAN: NL19RABO0337501416

Expositieruimte: Dorpsstraat 55, 6741 AB Lunteren, tel. 0318-486254

E-mailadres: museum@oudlunteren.nl

Financiële administratie: Spelt Financiële Adviseurs B.V., tel. 0318-693391

Website: www.oudlunteren.nl www.lunteren.com

Correspondentieadres:

Secretariaat Vereniging Oud-Lunteren, Dorpsstraat 55, 6741 AB Lunteren

Openingstijden museum:

Het gehele jaar door van dinsdag t/m zaterdag van 13.30 - 16.30 uur.

Bezoek op andere tijden in overleg.

Toegangsprijs: € 2,--

Leden van de Vereniging Oud-Lunteren en jongeren tot 18 jaar gratis toegang.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Vereniging Oud-Lunteren.

Gaat het dan toch gebeuren?

Een nieuwe vleugel aan ons museum, het klinkt als muziek! We komen er steeds dichterbij. Architectenbureau Theo Verburg heeft om niet schetsen gemaakt, waarvoor wij hen zeer erkentelijk zijn! Het bestuur en de bouwcommissie hebben een keuze gemaakt voor een modern en functioneel ontwerp, waarin veel glas is verwerkt.

Graag willen we dit met u als leden delen en nodigen u uit de schets te komen zien op woensdag 29 november tussen 19.30 uur en 21.00 uur in ons museum. Ondertussen volgt de zoektocht naar een aannemer en dan hopen we ergens in 2019 de 'Noordmansvleugel' te kunnen openen.

Het bestuur stelt zich voor in de nieuwe vleugel de entree van het museum onder te brengen, met winkel en galerie, een toeristisch informatiecentrum en natuurlijk een ruimte voor koffie en thee, met terras in beeldentuin. De bovenverdieping zal voornamelijk 'onderdak' bieden aan historie van Lunteren en omgeving. Zowel beneden als boven zullen de beide panden worden verbonden.

Verheugend is ook dat Museum Lunteren sinds medio juni van dit jaar een dependance heeft geopend op de bovenste verdieping van het Rijksmonument de Koepel. E.e.a. is gerealiseerd in nauwe samenwerking met de Stichting Het Luntersche Buurtbosch en de Ver. Vrienden van het Luntersche Buurtbosch, een samenwerking die kenmerkend is voor Lunteren. De permanente expositie 'Hoog van de Toren' is een bezoek meer dan waard. Houd in de gaten wanneer de Koepel weer opengaat, met het kersverse beheerdersechtpaar Van Doorn.

Bijzonder in het afgelopen jaar waren de exposities: 'Lunteren eert zijn kunstenaars van weleer', 'de Toverlantaarn, voorloper van power point', 'Drieluik Jac. Gazenbeek', deelexpositie 'kinderserviesjes' en thans, nog t/m 6 januari, 'De hoed als verrassende topper', een combinatie van exclusieve hoeden van Kamerleden gedragen bij Prinsjesdag, werk van topontwerpers en prachtige kunst van Simonis en Buunk. Een bezoek meer dan waard. Zoekt u als vrouwenbond, voor een verjaardag, familie of vriendinnen een originele bestemming, doe dan De Hoed aan, wij kun-

nen dit aankleden met koffie/thee en iets erbij. Wat heel leuk is: volop de gelegenheid hoeden te passen en foto's te maken!

Eind januari hopen wij van start te gaan met de expositie 'Schatten van Lunteranen', waarbij door u gekoesterde schatten uit uw huis anoniem getoond kunnen worden aan de bezoekers. Meld u aan als u 'een schat' aan het publiek wilt tonen. Het kan gaan om een schilderij, een sieraad, een mooi kastje, een mooi stuk keramiek, kortom u kijkt maar eens rond in uw huis of schuur.

In mei 2018 zal de tentoonstelling gewijd zijn aan Oral History, geschiedenis die vooral ouderen onder ons bij zich dragen en interessant is voor derden om daarvan kennis te nemen. Inmiddels zijn er diverse interviews afgenomen waarvan ook al enkele mensen zijn overleden.

In de zomer kunt u van ons een tentoonstelling verwachten, met als onderwerp grote gezinnen of een huis vol. Wij geven u een inkijk in het leven en het werk van alledag in het grote gezin. Ook hiervoor is materiaal zeer welkom, dit kunnen zijn foto's, textiel, brommer van de kraamhulp, of een ledikant met spijlen waarin vaak 3 a 4 kinderen moesten slapen.

Het jaar 2018 zal worden besloten met de wereldprimeur expositie 'Wereldvrouwen', waarbij werk getoond wordt van Marianne van Gaale-Beukers.

Het is u vast al opgevallen, in ons dorp staan sinds de zomer panelen met daarop werk van Lunterse schilders. Het gaat hier om een aantal inmiddels overleden schilders die op deze wijze een hommage krijgen voor dat wat zij hebben nagelaten. Het is een initiatief van onze Vereniging met hulp van sponsors en hulp van een aantal zeer handige mannen. Daarvoor onze hartelijke dank.

Onze nimmer aflatende schrijver Henk van den Brink duikt dit maal in de geschiedenis van houten vakantiehuisjes uit het verleden en dit levert voor velen weer een onontdekt stukje Lunterse geschiedenis op. Het huisje in het artikel werd Intermezzo genoemd, een van de houten vakantiehuisjes die in Lunteren gebouwd werden.

Als nieuw bestuurslid mogen wij Monica van der Hoff-Israël begroeten, zij loopt zich nu warm en de ledenvergadering van volgend jaar zal haar moeten benoemen.

Wij kunnen nog enthousiaste gastvrouwen/heren achter onze balie gebruiken en ook op andere terreinen is er werk in ons museum, zoals bij de groep die de depotvoorwerpen beheert en beschrijft!

Ik wens u veel leesplezier!

Jaap van Ravenswaaij, voorzitter.

Een Lunters “Intermezzo”

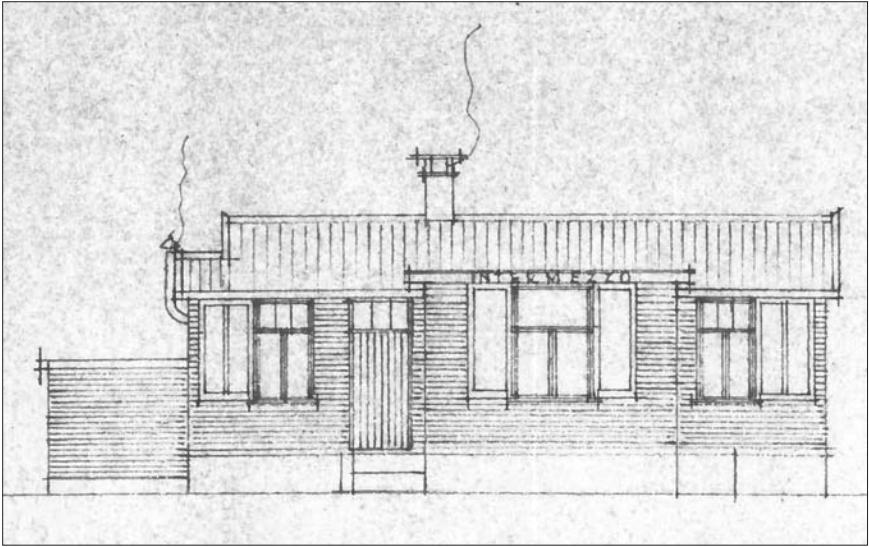
Wie goed oplet ziet langs de Boslaan en op andere plaatsen in het Lunterse bos, zo her en der verspreid, nog enkele houten vakantiewoningen staan, die ouder zijn dan je soms zou denken.

De oudste zijn van net na de eerste wereldoorlog. Zo tussen 1918 en 1930 schoten ze als paddestoelen uit de grond. De houten huisjes kregen vaak een naam van hun eigenaren, die bijna allemaal uit de grote steden in het westen van Nederland kwamen. Sommigen kozen een simpele naam voor hun vakantiewoning, zoals De Keet, De Schuur, 't Planken Huuske of eenvoudigweg Us Simmerhus. Maar er waren er ook die kozen voor een benaming die niet meteen te verklaren is. Wat denkt u van Calorama, Hototogisu of Intermezzo?

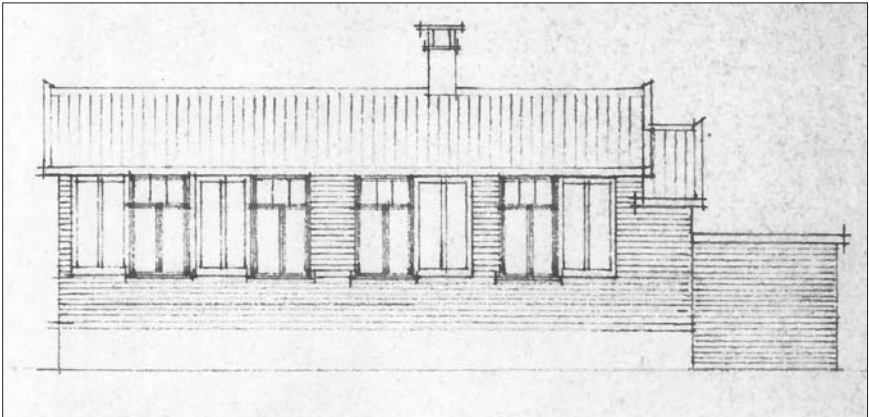
De laatste was trouwens de enige houten vakantiewoning die binnen de bebouwde kom gelegen was. Iets ten noorden van het Dr. de Visserhuis, aan de tegenwoordige Molenparkweg Oost nr. 14.

De ambtelijke molen draaide snel

In juli 1925 hadden twee dames een stukje grond ten noorden van het Dr. de Visserhuis gekocht van Hendrikus Roelofsen, de vroegere pensionhouder van hotel De Veluwe, voor 600 gulden. Het waren de 53-jarige Haagse Truus van Hettinga Tromp, kunstschilderes, en haar 52-jarige vriendin Marie Helder, zangeres van beroep, die in Zierikzee woonde. Truus regelde de zaken omtrent de bouw van hun zomerhuisje vanuit Hotel Belvédère in Wageningen, waar ze die zomer verbleef. Ze vroeg begin juli een bouwvergunning aan voor de bouw van een houten vakantiewoning, waarvan de bouwkosten 1000 gulden bedroegen. Omdat het houten bouwsel binnen de bebouwde kom gepland stond, wat niet toegestaan was, moest er ook nog een ontheffing aangevraagd worden. De ambtelijke molen draaide destijds zo snel dat bouwvergunning en ontheffing na ruim twee weken verleend werden, zodat de bouw, die door Jacob Groeneveld werd uitgevoerd, al in augustus kon beginnen. Het huisje was ongeveer 10 bij 5 meter en bestond uit een huiskamer, een keuken en drie slaapkamers. Verder waren er nog een portaaltje, een toilet en een schuurtje. Eind augustus konden de beide vriendinnen voor de eerste keer hun intrek nemen in de nieuwe vakantiewoning, die ze “Intermezzo” genoemd hadden. Intermezzo is een term uit de muziek en betekent “tussenspel”. Beschouwden de twee vrouwen hun vakanties te Lunteren als een welkom “tussenspel” tussen alle bedrijvigheden door? In oktober kochten ze nog een smal streepje grond naast “Intermezzo” van

De zuidkant van "Intermezzo" zoals die er van 1925 tot 1949 uitzag.

De noordkant van het huisje.

Roelofsen. Blijkbaar vonden ze het perceeltje toch een beetje te krap voor hun vakantiewoning.

Tussen twee vuilnisbelten

De beide dames stoorden zich na verloop van tijd aan de groeiende vuilnishoop achter op het terrein van het Dr. de Visserhuis. Het vuilnis was weliswaar onzichtbaar voor de bezoekers van het Dr. de Visserhuis, maar omdat de voordeur van “Intermezzo” aan de zuidkant was, hadden Truus en Marie uitzicht op deze rommel. Tot overmaat van ramp bleek dat het perceeltje hakhout naast de vakantiewoning van Truus en Marie, door de buurtbewoners als stortplaats van allerlei troep gebruikt werd. De beide dames zaten nu tussen twee vuilnisbelten in. De stank uit het hakhoutbosje was in de zomer van 1936 niet te harden, om van de enorme vliegplaag maar niet te spreken. Nadat Marie een boze brief, tevens ondertekend door Truus en enkele burens, naar de gemeente gestuurd had, werd de rommel in het bosje opgeruimd. De vuilnishoop achter het Dr. de Visserhuis bleef echter.

Een kort briefje

Vanwege de woningnood en omdat veel vakantiewoningen in de winter leeg stonden, werd in de herfst van 1941 door de bezetter opdracht gegeven aan de gemeente Ede alle leegstaande vakantiewoningen te inventariseren en de eigenaren een brief te sturen met het verzoek hun woning aan woningzoekenden te verhuren.

Ook de beide eigenaressen van “Intermezzo” kregen zo’n verzoek, ondertekend door de kort daarvoor geïnstalleerde nieuwe NSB-burgemeester Th. C. van Dierendonck. Marie stuurde de ‘burgervader’ echter een kort briefje terug met het volgende antwoord:

Wij deelen U beleeft mede, dat wij het ons toebehoorende houten huisje, niet wenschen te verhuren, aangezien wij het, met het oog op onze gezondheid, gedurende de gunstige maanden zelf moeten bewonen.

Dat was duidelijk. Blijkbaar was het verblijf gedurende de zomermaanden te Lunteren erg belangrijk voor de beide dames. Eventuele huurders of evacués, die de woning bewoonden, heb ik dan ook niet kunnen vinden in het archief. We mogen aannemen dat Truus en Marie met hun familie en vriendinnen de enige bewoners waren van het huisje.

In 1949, Truus was toen 77 en Marie 76 jaar oud, besloten ze de houten vakantiewoning, waar ze jarenlang plezier van hadden gehad, te verkopen

en kwam er een einde aan de zomerse intermezzo's in Lunteren.

Een nationaal bekende sopraan

Maria Anna (Marie) Helder was begin 20e eeuw een nationaal bekend sopraan. Ze was 21 april 1873 te Wijnaldum geboren als dochter van de predikant Johannes Helder en zijn vrouw Anna Maria Sibinga. Er is een schilderij bekend van Johannes Helder dat in 1924 geschilderd is door Truus van Hettinga Tromp. Gedurende de Eerste Wereldoorlog verbleef Marie in Düsseldorf. Later woonde ze onder andere in Den Haag, Zierikzee en Arnhem. In de Tweede Wereldoorlog woonde ze weer in Den Haag aan de Obrechtstraat nr. 8. Wanneer ze is overleden is niet bekend.

Ds Johannes Helder, 1924.

Kunstschilderes van “een voorbijje wereld”

Tjitske Geertruida Maria (Truus) van Hettinga Tromp werd geboren op 11 april 1872 te Groningen als dochter van de ontvanger der registratie en domeinen Jan van Hettinga Tromp en Johanna Aritia Baart de La Faille. Ze bezocht de H.B.S. te Hoorn en volgde van 1890 tot 1894 lessen aan de Akademie van beeldende kunsten in Den Haag. Ze was een leerling van Hendrik Bremmer, van wie ze de pointillistische techniek leerde die zo kenmerkend voor haar werk zou worden. Haar werk bestond uit onder andere stillevens, portretten en interieurs, maar ze maakte ook landschappen en stads- en dorpsgezichten. Ze gebruikte voornamelijk olieverf en waterverf voor haar werken.

Portret van Truus van Hettinga Tromp geschilderd door Jo Koster in 1935.

Lange tijd woonde Truus samen met haar vriendin, de schilderes Jo Koster, in Den Haag aan de 2e Sweelinckstraat 165. Maar toen het Statenkwartier eind 1942 tot “sperrgebiet” werd uitgeroepen, evacueerden de twee vriendinnen naar Zaltbommel, waar in de Ruitersstraat op nr. 10 een zus van Truus met haar man woonde. Daar had ze op de eerste verdieping haar atelier, waar ze haar kleine minutieus geschilderde doeken maakte. Haar schilderijen werden door de Haagse kunsthandel Nieuwenhuizen Segaar verkocht. Dat was contractueel zo vastgelegd. Nadat Jo Koster in 1944 overleed, woonde en werkte Truus nog tot 1955 in de Ruitersstraat. Ze was toen ziekelijk, kromgegroeid en haar gezichtsvermogen was slecht geworden.

De laatste jaren van haar leven woonde ze in Zwolle waar ze zich ondermeer bezig hield met het vervaardigen van teksten in brailleschrift. Ze overleed op 22 februari 1962 op 89-jarige leeftijd in het Sophiaziekenhuis te Zwolle.

Na haar overlijden organiseerde de kunsthandel Nieuwenhuizen Segaar in Den Haag een herdenkingstentoonstelling van haar werken. Een corres-

ponent van de Telegraaf, Ed Wingen genaamd, vatte haar werk als volgt samen: *Haar stillevens en kerkinterieurs, bloemstukjes en oude plekje*s vertegenwoordigen een voorbije wereld, waarin nog stilte heerst, serene rust en zuiverheid van gevoel en gedachte.

H. van den Brink

Bronnen:

Gemeentearchief Ede:

Kadaster: Art. 1890, 3384 en 3370.

Bouwtekeningen: 1925 nr. 3493 en 1950 nr. 117.

DAS 933 II, 983 I, 1153

Not. Archief Lunteren: Inv.nr. 51 akte 424; Inv.nr. 52 akte 577

Internet:

www.delpher.nl: Algemeen Handelsblad 23 en 24 febr. 1962; Het Vrije Volk 24 febr. 1962; De Telegraaf 10 april 1962.

www.biografischportaal.nl; www.ruiterstraat.nl; www.europeana.eu; zoekakten.nl; https://krollermuller.nl

Mandje met pompoenen, door Truus geschilderd in 1917.

Een Lunterse Boeddhist

Nummer 2 / 2016 van *Bij de Amse Pomp* besteedde aandacht aan de emigratie van de Lunteraan Jan van Roekel en zijn correspondentie daarover met schrijver-psychiater Frederik van Eeden. Behalve van deze jonge Lunteraan ontving de auteur van *De Kleine Johannes* geregeld bijzondere brieven van patiënten, bewonderaars, wetenschappers en gelukszoekers. Zo bevat Van Eedens archief in de Bibliotheek Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam nog een opmerkelijke brief uit Lunteren.

Het lezen van “Kleine Johannes” doet mij veronderstellen, dat U zich het vermogen verworven heeft om gedurende den slaap van het gewone lichaam in andere sferen werkzaam te zijn, en daarvan de herinnering terug te brengen. Uw eigen aanwijzing omtrent het verkrijgen van dit vermogen, luidt ongeveer “Vraagal kan wat Vraagal wil, zoo hij maar volhardend blijft willen.”

Volhardend willen is echter geene gemakkelijke zaak, vooral wanneer men tegelijkertijd ook naar andere dingen streeft.

Wij menschen hebben echter gewoonlijk een geloof, dat soms groote resultaten met behulp van eenvoudige middeltjes kunnen verkregen worden; we hebben 'n soort ineigen vertrouwen in magie, daargelaten of het ten rechte of ten onrechte is.

Dit vertrouwen of bijgeloof brengt mij er toe, om U te vragen of U mij niet eenige aanwijzingen zoudt willen geven, hoe dat vermogen te verwerven. Wie weet, misschien zoudt U mij wel willen introduceren bij een Uwer onzichtbare vrienden.

Ter voorstelling van mijzelf kan ik melden, dat ik Boeddhist ben, en ook, dat mijne overtuigingen tamelijk wel overeenstemmen met Swami Vivekânanda's “Raja Yoga”.

Deze brief is op 7 februari 1912 vanuit Lunteren verstuurd door de destijds 27-jarige Frans Bergendahl. Op dat moment woonachtig in de pastorie van de Nederlands Hervormde Kerk. Daar hield Trijntje Noordmans, de weduwe van dominee Hendrik Cornelis Lambers, pensioen.

Boeddhist

Dat Bergendahl Frederik van Eeden vroeg hem zijn dromen te leren studeren en hem bij zijn onzichtbare vrienden in het hiernamaals te introduceren is misschien apart, maar niet ongewoon. Van Eeden hield zich bezig

Frans Bergendahl was in 1912 in pension bij Trijntje Noordmans in de oude pastorie van de Ned. Herv. kerk. (Fotocoll. Ver. Oud Lunteren)

met lucide dromen en spiritisme. Nee, het meest opmerkelijk vind ik dat deze Lunteraan zich introduceerde als boeddhist.

Boeddhisme vinden wij nu gewoon, maar in 1912 was er nog helemaal geen sprake van praktiserend boeddhisme in Nederland, en al helemaal niet in Lunteren. Naast studeerkamer-Boeddhisme waren er tot 1940 überhaupt nauwelijks sporen van de praktische beoefening van het boeddhisme in Nederland. Hierop was deze Frans Bergendahl (1885-1915) de grote uitzondering. Hij was de eerste Nederlandse boeddhist, maar hij bleef ruim honderd jaar nagenoeg onbekend. Zijn geheim ligt verborgen in de boeddhistische kloosters van Zuidoost Azië, maar het begin en het einde daarvan liggen in Lunteren.

Bruinehorst

Frans Joan Bernard Bergendahl werd op 12 juli 1885 in Amsterdam geboren als eersteling van Frans Joan Bergendahl (1860-1925) en Johanna Christina Hagedoorn (1862-1899). Zijn vader was een welgestelde handelaar in brandstoffen uit een vooraanstaand koopmansgeslacht. Zijn moeder overleed op 36-jarige leeftijd toen Frans en zijn zusje Adriane (Jeanne) Henriette respectievelijk veertien en twaalf jaar oud waren. Zijn vader hertrouwde en vanaf april 1905 woonde het gezin op de Bruinehorst

in Ederveen.

Frans woonde maar kort op het kasteel van de familie Reiger. De 178 cm lange slungel werd afgekeurd voor militaire dienst wegens niet nader omschreven lichamelijke gebreken, maar dat stond klaarblijkelijk een avontuurlijke reis naar de Oost niet in de weg. Volgens de burgerlijke stand ging Frans Bergendahl naar Brits-Indië, in het bijzonder naar Bombay en Rangoen.

Samanera Suñño

Over de reden van zijn vertrek lopen de verklaringen uiteen en over zijn bekering tot het boeddhisme tasten we al helemaal in het duister. Een samenvatting van een interview met de Nederlandse oriëntalist Johan van Manen (1877-1943) in de Singaporese krant *The Straits Times* van 27 Augustus 1928 geeft goed weer wat er gebeurd zou kunnen zijn:

But I remember the case of a young man of a good family from Amsterdam who was sent out some 20 years ago to take charge of the local depot of his firm at Shanghai. On landing for the afternoon at Colombo, he went to see a Buddhist temple there during the stay of the steamer in harbour. Within five minutes he made up his mind and remained behind, turned monk, and served a hard novitiate for several years.

Hoewel hier een herinnering twintig jaar later werd opgetekend, is een feit dat Bergendahl in Sri Lanka monnik werd. In 1905 maakte Bergendahl op het eiland Culla-Lanka kennis met de monnik Nyanatiloka Mahathera (1878-1957). Door hem werd Bergendahl op 18 november 1905 voor de kust van de Zuid-Srilankaanse stad Matara in de Boeddhistische orde opgenomen. Hij kreeg als samanera (novice) de naam *Suñño*. Zijn inwijding was nieuws voor de Singaporese krant *Eastern Daily Mail and Straits Morning Advertiser*. Op 6 december 1905 wist die krant te melden:

The ceremony was witnessed by a large party of European ladies and gentlemen among whom were the Chief Justice of Ceylon and Lady Layard. Young Bergendahl claims to be the son of a prosperous coal merchant of Amsterdam. He is tall and slim, barely out of his teens, has his head clean shaven, goes barefooted and wears a long white robe.

Door deze beschrijving weten we hoe Bergendahl er als novice *Suñño* uitzag. Er is een afdruk van de inwijding van Bergendahl, maar het enige origineel ligt verborgen in het Japanse klooster Tokeiji in Kita-Kamakura,

waar de Japanse monnik Shaku Soen na zijn dood zijn fotoalbum achterliet.

Omwervingen

Na enige tijd begaf Bergendahl zich naar India waar hij in Adyar de illustere voorzitter van de Theosofische Vereniging Annie Besant (1847-1933) bezocht. Volgens zijn leermeester Nyanatiloka kreeg hij bij haar een aantal zeer alarmerende hallucinaties die Bergendahl voor waar aannam. Volgens zijn leermeester had Bergendahl als kind al last van agorafobie gehad en waren de hallucinaties daar het gevolg van.

Op 11 april 1906 berichtte de *Eastern Daily Mail and Straits Morning Advertiser* over Bergendahls bezoek aan Besant 'who argued the young man back to civil life':

He is just now at Calcutta, awaiting an opportunity to get home. The story is told here that he is the son of very wealthy parents, and that he had been given a big allowance and sent on a tour round the world. The particular mode of gaining experience he undertook in Ceylon did not, so it is said, please his parents, and his allowance stopped abruptly. That, however, is not what is taking him home, so much as the healthier view he has had of the life he was embarking upon. The erstwhile devotee is indebted to Mrs Besant for that view, and the Buddhists and the young Dutchman can both be congratulated on what Mrs Besant has been able to achieve .

Veel krantenartikelen in die periode waren negatief over het boeddhisme en over Westerse boeddhisten. De kop van het artikel is veelzeggend: 'Dutch Buddhist priest learns the error of his ways'. Feitelijk klopt dit artikel echter niet: Bergendahl ging niet terug naar zijn familie op De Bruinehorst. Sterker nog, hij vestigde zich met mede-novice Sumano (Fritz Stange, 1874-1910) in de desolate begrasde bergen van Bandara-wela in Sri Lanka. Ieder betrokken ze een hut van 3 bij 4 meter, zover van de bewoonde wereld dat er geen menselijke bewoning of menselijk geluid doordrong. Daar verbleven ze jarenlang in meditatie.

Terugkeer naar Lunteren

In het voorjaar van 1910 verliet Bergendahl zijn vervallen hut in deze ascetische kaalheid, omdat Sumano aan dysenterie en uitputting was gestorven. Hij vertrok naar Burma, waar hij in 1911 werd opgenomen in de hoogste Boeddhistische orde. Kort daarna werd hij ziek, vermoedelijk tuberculose. Zijn leermeester Nyanatiloka dacht dat hij overleed. Maar

doodgaan deed hij niet.

Hoe is onbekend, maar Bergendahl slaagde erin om in 1911 ziek en zonder bezit naar Nederland terug te keren. Niet naar zijn vader aan de Amsterdamse Herengracht, maar samen met zijn zus Jeanne (Adriane Henriette Bergendahl) naar de Achterstraat La 166 in Lunteren. Toen zijn zus om onbekende redenen haar inboedel in de herfst van 1912 veilde en naar Nunspeet vertrok, verkaste Bergendahl naar het vijftig meter verder gelegen pension van dominees-weduwe Trijntje Noordmans in de pastorie van de Nederlands Hervormde Kerk.

Achterstraat La 166 is tegenwoordig Julianastraat 34-36.

(Foto: H. van den Brink)

Katha upanishad

Vanuit haar pension schreef hij niet alleen de brief over lucide dromen aan Van Eeden. Hij wijdde zich ook aan een Nederlandse vertaling van de katha upanishad (een esoterische, filosofische verhandeling die binnen het hindoeïsme als heilig wordt beschouwd). Hierin vertaalde hij onder andere vier oefeningen: in zwijgen, beheersing van de gedachten, beheersing van de innerlijke voorstellingen en tot slot het opheffen van het gevoel.

Ofschoon de bewustzijnstoestand tijdens de derde oefening helder en intens is, vergeleek Bergendahl die toestand met het moment dat je in slaap valt. Een droomtoestand waarin je alles inclusief jezelf bent vergeten, maar dat je nog wel een gevoel van bestaan hebt. In die zin sloot Bergendahl zich aan bij het geloof van de Tibetaanse boeddhisten dat het doel van dromen is het bewustzijn invloed te laten uitoefenen op het onbewuste. Een toestand die te vergelijken is met Van Eedens lucide droom. Vanuit dit perspectief is het dus helemaal niet zo raar meer dat Bergendahl op dat moment een brief aan Frederik van Eeden schreef.

Dominee Bähler

Behalve dat Bergendahl vertaalde, schreef en verzond hij vanuit Lunteren ook boeddhistische pamfletten. Eén daarvan stuurde hij naar de boeddhistische geïnteresseerde dominee Louis A. Bähler (1867-1941). Deze christen-anarchist en pacifist ontmoette Bergendahl persoonlijk. Niet meer in Lunteren, maar in het Sanatorium voor longlijders Erica in Nunspeet. De pensionhoudster had haar pension in september 1913 verlaten en Bergendahl was zo ziek dat hij werd opgenomen. Bähler bracht twee dagen bij hem door, uitsluitend pratend over het Boeddhisme, voor zover de keeltinger dat toeliet.

Frans Bergendahl overleed op 31 juli 1915 in het sanatorium voor longlijders in Putten. Uit piëteit voor ‘dezen roerend oprechten strever naar heiligheid’ drukte Bähler het pamflet dat hij in zijn brievenbus had gevonden af in zijn boek *Het Boeddhisme. Populair-wetenschappelijke schets* (1919). Hij liet het vergezeld gaan van een deel van Bergendahls vertaling van katha upanishad. Dat zijn de enige geschriften die we kennen van de eerste Nederlandse Boeddhist. Nu is daar bijna honderd jaar later zijn opmerkelijke Lunterse brief aan Frederik van Eeden bijgekomen.

Arno van der Valk

Met dank aan Henk van den Brink en Bhikkhu Nyanatusita, een boeddhistische monnik van Nederlandse oorsprong in Sri Lanka. Een verantwoording van bronnen is te uitgebreid voor deze bijdrage, maar verkrijgbaar bij de auteur.

Lunteren 50 jaar geleden (1967)

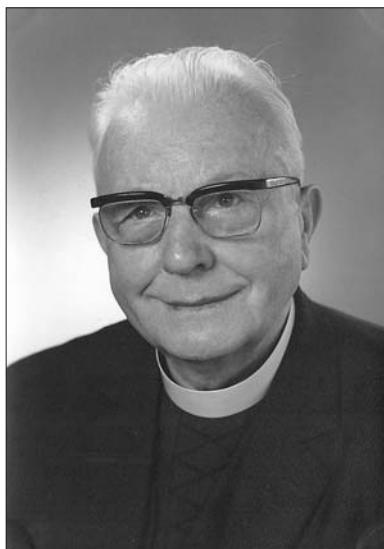
Velen bewezen pastoor Tepe de laatste eer

Op de algemene begraafplaats te Lunteren werd woensdagmiddag 3 mei pastoor Johannes B. H. A. M. Tepe onder grote belangstelling begraven. Een week eerder was hij tijdens een vakantiereis door Duitsland onverwacht in de ouderdom van 79 jaar te Kassel overleden.

In het kerkgebouw aan de Kerkhoflaan leidde deken Otten uit Wageningen een uitvaartdienst. Hij werd geassisteerd door pastoor Bernsen van de parochie De Goede Herder te Ede, waaronder Lunteren ressorteert. Ook was aanwezig pastoor Hansen uit Aalten, onder wiens leiding de katholieke kerk in Ede-West en die in Lunteren tot stand zijn gekomen.

Tepe werd op 6 januari 1888 geboren te Steenwijk en tot priester gewijd op 10 augustus 1915. Als kapelaan werkte hij in Dronrijp, Suameer, Doetinchem, Ankeveen en Losser. In deze periode was hij een vurig propagandist van de Rooms Katholieke Staatspartij.

In 1933 volgde zijn benoeming tot pastoor te Huizum bij Leeuwarden en in 1935 te Beesd. Om gezondheidsredenen werd pastoor Tepe op 26 juni 1943 emeritaat verleend.

*Pastoor Tepe.
(Fotocoll. Secr. St. Antonius Abt)*

Ondanks zijn zwakke gezondheid aanvaardde hij op 71-jarige leeftijd in 1959 het pastorale werk in Lunteren.

Aan het graf werd het woord gevoerd door ds. Ozinga die mede namens zijn collega ds. Swets getuigde van de grote vriendschap die zij van de overleden pastoor hadden ondervonden.

Philadelphia kocht Villa Dannenborgh

Dinsdag 17 oktober nam Philadelphia, de protestants-christelijke vereniging van ouders en vrienden van het afwijkende kind, villa Dannenborgh over. Daarvoor was het eigendom van zr. A. M. Wolbers, die er jarenlang een particulier tehuis voor bejaarden leidde. De nieuwe bewoonsters waren oudere, alleenstaande, geestelijk minder-valide dames. Het ging hier in hoofdzaak om dames, die nog steeds thuis verzorgd waren, doch voor wie dit – bijvoorbeeld door het overlijden van de ouders – niet langer mogelijk was. Dannenborgh werd dan ook voor hen 'n gezinsvervangend tehuis. Het bood plaats aan ongeveer twintig bewoonsters.

De leiding berustte bij zuster C. Houweling, directrice van het Philadelphia-kindertehuis De Bijenkorf in Nunspeet, die er met enkele personeelsleden haar intrek had genomen.

Villa Dannenborgh.

(Fotocoll. Ver. Oud Lunteren)

Meester Zieleman ging met pensioen

Grote belangstelling was er dinsdagavond 31 oktober in de Wilhelminaschool voor het afscheid van “meester” Zieleman. Namens het bestuur werd er gesproken door de heer C. J. de Schipper. Hij memoreerde de vele kwaliteiten van de heer M. Zieleman en merkte daarbij op, dat op school de basis werd gelegd voor een ontwikkeling die zo belangrijk is voor de jeugd, ook voor het latere leven. Ook de heer Maaskant, hoofd van de school, sprak zijn waardering uit voor het vele werk dat de met pensioen vertrekkende onderwijzer had verricht en bood hem namens de leerkrachten een platenbon aan.

Het woord werd ook gevoerd door hoofden van scholen waar de heer Zieleman vroeger had gewerkt. De heer J. Nijburg sprak namens de ouders dat zij het allemaal erg spijtig vonden voor de kinderen dat hun meester ging vertrekken, doch niemand zou de heer Zieleman een verdiend pensioen willen ontzeggen.

Bij het afscheid van de kinderen was in de middaguren de heer Zieleman een platenspeler aangeboden namens de leerlingen en het bestuur.

*Meester M. Zieleman.
(Fotocoll. Ver. Oud Lunteren)*

Wethouder W. Welgraven verongelukt

De heer W. Welgraven, wethouder van de gemeente Ede, overleed maandag 27 november op 55-jarige leeftijd nadat hij op de onbewaakte overweg in de Molenparkweg met zijn auto door een goederentrein was gegrepen. De heer Welgraven was zwaar gewond geraakt en overleed op weg naar het ziekenhuis.

De heer Welgraven, die in Ede werd geboren, volgde alleen lager onderwijs. Door zelfstudie werkte hij zich op van boerenknecht tot hoofdredacteur van de Edese Courant. In 1955 werd hij lid van de gemeenteraad voor de ARP. In 1962 werd hij wethouder. Hij beheerde onder meer de portefeuilles van financiën, onderwijs en culturele zaken.

Na zijn afscheid van de Edese Courant in 1962 bleef hij nog lange tijd correspondent van verschillende dagbladen, waaronder Trouw en regionale kranten, waarvoor hij artikelen over diverse onderwerpen schreef die grote aandacht hebben getrokken.

Zijn wethouderschap nam hij hoogst consciëntieus. Daardoor had hij 't zich in het college van B. en W. en in de raad lang niet altijd even gemakkelijk gemaakt. Hij liet zich leiden door de beginselen van zijn partij,

Wethouder W. Welgraven.

(Fotocoll. A. Welgraven.)

maar eerder nog door zijn geweten.

Honderden mensen volgden op zaterdagochtend 2 december lopend de baar met het stoffelijk overschot door Lunteren. Terwijl de klokken van de gereformeerde en de hervormde kerk luidden, schaarden verscheidene Lunteranen zich langs de weg en later rond het graf om de overledene eveneens de laatste eer te bewijzen. Tevoren was in de geheel gevulde gereformeerde kerk een rouwdienst gehouden onder leiding van ds. J. Ozinga.

Op verzoek van de familie sprak op het kerkhof uitsluitend burgemeester dr. P. J. Platteel.

Tot slot trokken burgemeester en mevrouw Platteel, de collega-wethouders en raadsleden, vertegenwoordigers van tal van organisaties en vele vrienden langs het met tal van kransen en bloemen bedekte graf.

Lunteranen kregen ijsbaan

In november maakte veehouder Vlastuin aan de Blankenspoorsedijk te Lunteren een stuk weiland ter grootte van zesduizend vierkante meter geschikt voor een ijsbaan. Om de vlakte waren wallen opgeworpen die gemakkelijk water tot 30 centimeter hoogte konden tegenhouden. De waterpompen konden 70.000 liter water per uur oppompen. De heer Vlastuin was een jaar eerder van de Frankeneng in Ede naar Lunteren verhuisd. Volgens hem was er wel behoefte aan een goede ijsbaan. De banen van Ederveen en Barneveld waren eigenlijk te ver voor de schaatsliefhebbers in Lunteren en Meulunteren. Er waren kabels gelegd voor de verlichting van de baan met vierentwintig sterke lampen. Bij de ijsbaan zou een consumptietent met verlov B komen. Het was alleen nog wachten op de vorst.

HvdB

Giften

Van mevrouw Henriëtte Grummels uit Renkum kregen we een koperen miniset, waaronder een theeblaadje met wel heel kleine glaasjes en een flesje.

Om een idee te geven van de grootte: de glaasjes zijn ongeveer 1,5 cm hoog, dus piepklein.

Ook de andere onderdelen van de set zijn op miniformaat.

Het koffiekannetje is afkomstig uit Turkije en is uit de jaren '50. De overige voorwerpen zijn door mevrouw Grummels (93 jaar) geërfd van haar grootmoeder en zijn uit de periode 1880-1890. Het is bedoeld als kinderspeelgoed, en heeft te pronk gestaan in een wandrekje.

De prachtig glimmende voorwerpen zijn een lust voor het oog en staan in het open depot, waar ze goed zichtbaar zijn voor het publiek.

Lunteren in de ban van ‘De Hoed’

Voor de liefhebber is het in Museum Lunteren echt smullen geblazen

Voor wie het nog niet in de gaten heeft, Lunteren is sinds 16 september in de ban van De Hoed. Turbans (hoed in tulbandvorm, elegant gedrapeerd), fascinators (klein, speels hoedje, bij voorbeeld met veertjes), typische mannenhoeden, baretten, cocktailhats en noem verder maar op – tot en met 6 januari 2018 zijn ze in Museum Lunteren allemaal te zien. Meer dan ooit een expositie die de grenzen van ons dorp overschrijdt. Kamerleden, al dan niet ex-, tonen Prinsjesdaghoeden en er zijn bijzondere hoeden te bekijken van Nederlandse topontwerpers als Berry Rutjes, Elisabeth de Meulmeester en Renée Gasé. Ook zijn er, naast hoeden, mutsen en petten van vroeger, ‘hoofddeksels in de kunst’ te bewonderen. Voor de liefhebber is het echt smullen geblazen.

Het was een heel spektakel dit jaar, de officiële opening van de tentoonstelling ‘De Hoed als verrassende topper’. Na maandenlange voorbereiding prees het museum zich gelukkig met een expositie die eigenlijk al jarenlang op het verlanglijstje stond. En eindelijk, eindelijk was het dan zover. Een spraakmakende tentoonstelling zoals Lunteren onderhand van

‘het mooiste museum van het dorp’ gewend is. Met enthousiaste en deskundige externe ondersteuning heeft een klein groepje vrijwilligers er uiteindelijk voor gezorgd dat de expositie in de hele regio enige tijd volop (en welverdiend) in de schijnwerpers en daarmee in de publiciteit stond.

Tijdens de opening op vrijdag 15 september liet Elisabeth de Meulmeester zien hoe je persoonlijkheid verandert als je een hoed opzet. Hoogtepunt was de ondertekening door Berry Rutjes van het certificaat van plaatsing van het ambacht *Hoeden maken* op de inventaris Immaterieel Erfgoed. Een primeur voor Nederland én voor Museum Lunteren. De bijeenkomst in Floor (er kon echt geen kip meer bij) kende vele pieken. Geheel in stijl sloot een exclusieve catwalk het officiële gedeelte van een bijzonder middagje ‘designhoeden’ af. Het sein daartoe (officiële openingshandeling!) kwam van Carla Dik-Faber, lid Tweede Kamer (Christen Unie), die daarvoor al een korte toespraak had gehouden. Vervolgens ging het voltallige gezelschap traditiegetrouw naar de overkant van de straat. Naar Museum Lunteren dus, waar ten overvloede bleek dat mensen, hoeden, hapjes en drankjes een uitstekende mêlee vormen. De fine fleur van wat ons land aan hoedenontwerpers te bieden heeft, zet op de expositie zijn beste beentje voor. Berry Rutjes bij voorbeeld, die in 2008 onder andere de Prinsjesdaghoed voor koningin Maxima ontwierp. Verder ontwerpster Renée Gasé, die in 2015 bijzonder in haar nopjes was

met de Zilveren Hoedenspeld (vakprijs) voor haar Art Deco hoed; ook te zien op de expositie trouwens. En tot slot Elisabeth de Meulmeester, die dit jaar haar 25-jarig jubileum viert. Museum Lunteren toont een deel van haar oeuvre uit de laatste 25 jaar.

Gedurende de gehele expositie zijn er onder de benaming 'Hoeden passen als uitje' diverse evenementen gehouden: een teaparty door Berry Rutjes en een ladiesnight gepresenteerd door Elisabeth de Meulmeester. Op een speciale ladiesnight konden de dames zich overgeven aan het maken van een eigen turban. Eén avond staat er nog op het programma en wel de workshop 'Maak je eigen turban' met hoedenontwerpster Elisabeth de Meulmeester op vrijdagavond 3 november van 19.30 tot 22.30 uur. Voor info en reservering: Sofia Feenstra 06 57 10 12 59, Museum Lunteren, Dorpsstraat 55, 6741 AB Lunteren. Meer info: www.oudlunteren.nl

